

Príčiny vzniku čínsko-taiwanskej otázky a vývoj v Taiwanskej úžine do 60-tych rokov 20-teho storočia

Erik Lenhart

Abstract

This article analyzes the reasons of the origin of the cross-strait issue. The scope of the article encompasses the early beginning of Sino-Taiwanese relations until the 1960s. Methodologically the author utilizes historical-chronological approach and comparative method. The overall approach is geopolitical, the article is based on the theory of Rimland in context of early Cold War period, it also utilizes the theory of military assets by Professor Chong-pin Lin and Sun Tzu's Art of War. The article approaches the issue of cross-strait regional relations in broader regional, strategic, economic and cultural aspects. The article investigates the synergic effect of the aspects.

The goal of the article is to point out the distinctive evolution and historical experiences of continental China and of Taiwan, and about the deep-shared cultural heritage, which interconnects them. The strong influence of Japanese cultural and political heritage in Taiwan and security and strategic concerns of the USA could not be omitted in this article. These have strong impact on contemporary cross-strait relations. For Japan, there are the strategic and the emotional dimensions to consider, since Taiwan was the model colony of Japanese Empire. For Taiwanese politicians, especially for supporters of Taiwanese independence, Japan is a source of inspiration and is often considered as the closest ally in the region.

The evolution of the cross-strait relations since the very beginnings of the Chinese settlement on Taiwan has had varying dynamics. The perception of Taiwan has changed in mainland China in time. The Chinese interest was passive at first almost nonexistent. Over the time, Taiwan's importance has grown for the mainland, not only for the strategic value, and for its emotional value. For the People's Republic of China, Taiwan is the last territory since Civil war, which is not under PRC rule yet.

From the military point of view, the period of the cross-strait evolution until 1960s has established a form of a certain status quo, which could be considered as inheritance of the Chinese civil war and of the early Cold War period. This period is therefore very important for understanding of contemporary cross-strait relations.

Keywords: cross-strait relations, China, Taiwan, Japan, USA, theory of Rimland, Cold War, Chinese Civil War

Úvod

Táto štúdia pojednáva o príčinách vzniku čínsko-taiwanskej otázky až po 60-te roky minulého storočia. V metodologicky sa v článku aplikuje historicko-chronologická a komparatívna metóda. Štúdia obsahuje širší regionálny kontext a geopolitickú interpretáciu a aplikácie teórií Rimlandu v dobovom podtexte, no i vojenské teórie Sun Zu, profesora C.P. Lina. Čínsko-taiwanské vzťahy spájajú politické, strategické, ekonomické a kultúrne aspekty, ktorých synergický efekt je súčasťou analýzy tejto práce.

V prvej časti sa štúdia venuje postupnej zmene pozície Taiwanu v strategickej mentálnej geografii a stratégii Číny a jeho významu pre európske veľmoci a Japonsko. Druhá časť sa venuje japonskej kolonizácii Taiwanu. Tretia časť skúma obdobie čínskej občianskej vojny, ktorá síce vznikla v priestore kontinentálnej Číny, no jej presah na Taiwan je dodnes evidentný. Štvrtá časť pojednáva o Kórejskej vojne a jej fundamentálnom význame pre čínsko-taiwanské vzťahy a na celkový status quo v regióne, ktorý je evidentný dodnes. Posledná časť pojednáva o prvých dvoch krízach v Taiwanskej úžine, ktoré vytvorili z bezpečnostného hľadiska status quo, ktorý s odchýlkami dodnes v Taiwanskej úžine pretrváva.

Cieľom štúdie je poukázať na osobitý vývoj kontinentálnej Číny a Taiwanu, ale i na hlbokú kultúrnu a ideovú prepojenosť. Rovnako nemožno zanedbať dodnes silný kultúrny, politický odkaz Japonska na Taiwan a bezpečnostný vplyv USA v regióne. Tieto a ďalšie faktory, ako otázka taiwanskej nezávislosti, autochtonosti vznikli v tomto období. Tieto faktory nemožno opomenúť pri analýze súčasných vzťahov v taiwanskej úžine, ktoré v súčasnosti nadobúdajú výraznú dynamiku.

Vznik čínsko-taiwanskej otázky

Počiatky prvých zdokumentovaných kontaktov medzi Čínou a Taiwanom sú z obdobia kráľovstva Wu z tretieho storočia nášho letopočtu. Čínske zdroje uvádzajú, že Čína vedela o Taiwane, ostrovoch Pescador už oveľa skôr a to už v treťom storočí p.n.l.. Je diskutabilné do

akej miery sú tieto informácie spoľahlivé.¹ Bližšiemu preskúmaniu ostrovov došlo neskôr v siedmom storočí za dynastie Suej. Systematickejšie čínske osídľovane Taiwanu a Pescador nastalo v 12. storočí. Dovtedy žilo na Taiwane pôvodné prevažne nečínske – austropolynézke obyvateľstvo, ktoré bolo podľa čínskych prameňov na pomerne nízkom stupni rozvoja.²

Toto osídľovanie malo aj ekonomický podtext. Dnes by sme to nazvali obchádzanie zákona. Centrálna cisárska byrokracia bránila formou licencií voľnému obchodu a koncentrácii bohatstva. Taiwan svojou vhodnou polohou v rámci obchodných námorných ciest sa stal základňou pre kupcov – pirátov mimo dosah cisárskych úradov. Dynastia Ming v prvej polovici 15. storočia spravovala najvyspelejšiu a najľudnatejšiu krajinu sveta.³ Čínsky admirál Zheng He sa dostal do Červeného mora a na východoafrické pobrežie⁴ a jeho lode boli technicky vyspelé natoľko, že mohol oboplávať Afriku a „objaviť“ Portugalsko niekoľko desaťročí pred začatím námorných výprav Henricha Moreplavca.⁵ Počas dynastie Ming sa Taiwan stal opätovne zaujímavým pre čínskych kupcov potom, ako cisár postavil v roku 1436 cesty do cudziny mimo zákon, pretože podľa vtedajšej interpretácie Konfúcia podrývali cisársku autoritu. Je diskutabilné, či boli ďalšie výpravy z Zhenga He zakázané z tohto dôvodu.

Cisárske úrady nevybudovali znovu imperiálnu flotilu, ani keď na čínskom pobreží zvyšovali aktivitu domáci a japonskí piráti a ani Portugalci zásadne neznepokojovali Ríšu strediu, ktorá sa uspokojila s pozemnou obranou pobrežia. Portugalci v roku 1557⁶ získali do prenájmu od dynastie Ming oblasti v ústí Perlovej rieky (dnes Macao). Prenájom však neplatili dlho a územie de facto za niekoľko rokov anektovali, čo ukazovalo na slabosť Mingov, ktorí len okolo

¹ Chronology of Historic events, at: <http://203.192.15.114/web/webportal/W5026683/Uadmin/A5113526.html> (21.02.07).

² Hoci toto tvrdenie diskutabilné, do dnes nie je presne známe odkiaľ pôvodné taiwanské obyvateľstvo pochádza, niektoré zdroje uvádzajú pôvod aj z južnej Číny. Chen, K.,H., Cann, H.,Chen, T.C. et al., *Genetic markers of an aboriginal Taiwanese population*, American Journal of Physical Anthropology, Volume 66, Issue 3 , 1985, s. 327 - 337.

³ Paul Kennedy uvádza, že v tomto období vo výrobe železa dosahovala Čína objem výroby ako Británia na začiatku priemyselnej revolúcie o 700 rokov neskôr. Kennedy, P., (1989): *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York: Lexington Books, s. 6.

⁴ Fairbank, J.F., (1998): *Dejiny Číny*. Praha: NLN, s. 162-163.

⁵ Čína za dynastie Ming disponovala strelným prachom, delami, magnetickým kompasom a džunkami s porovnateľným výtlakom ako neskoršie portugalské karavely v období admirála Chen Ho. Po zákaze námorných plavieb, sa lode vyššej tonáže prestali používať. Námorné výpravy admirála Ho sú síce z akademického hľadiska sporné, mojím argumentom je, že Čína mala v tej dobe technológiu rozvíjať talosokratickú dimenziu, no neučinila tak.

⁶ Klíma, J. (1996): *Dějiny Portugalska*. Praha: NLN, s. 66.

neho postavili múr, aby Portugalci neodvážali obyvateľov okolitých dedín do Macaa.

Mingov začal Taiwan (vtedy známi pod menom Yingzhou) zaujímať až koncom 16. storočia, potom ako sa ho pokúsili niekoľkokrát anektovať juhojaponské kniežatstvá. V roku 1544 Taiwan objavujú Portugalci a pomenujú ho Ilha Formosa (Krásny ostrov) v tomto období sa začínajú zaujímať o Taiwan aj Holanďania a Španieli.

Do hry o Taiwan a Pescadory začali postupne vstupovať európske mocnosti. Portugalci vybudovali na severe Taiwanu osadu, ktorú prevzali v roku 1626 Španieli. Holanďania nezískali ako Portugalci právo zriadiť si obchodnú stanicu na pevnine a tak si zriadili stanicu na súostroví Penghu. Odtiaľ kontrolovali pohyb v Taiwanskej úžine. Holanďania nakoniec túto základňu opustili po dohode s Fujianskými úradmi ako náhradu si v roku 1624 postavili pri dnešnom meste Tainan na Taiwane základňu. Taiwan bol kolonizovaný Holanďanmi v 17. storočí. V tomto období imigrovali Hanovia (Číňania) z oblastí Fu-ťien a Kuang-tung z Číny na Taiwan. Holanďania tam dovážali Číňanov na poľnohospodárske práce. Pred príchodom Holanďanov na Taiwane žilo 25,000 na konci holandskej vlády ich bolo 100,000.⁷ Španieli vybudovali osadu na severe Taiwanu no boli vytlačení Holanďanmi v roku 1642. Li Tang kupec – pirát, ktorý vyjednal dohodu medzi Fujianskými úradmi a Holanďanmi slúžil aj ako spojka na verbovanie ďalších Číňanov na Taiwan a bol až do svojej smrti v roku 1625 považovaný za najdôležitejšieho čínskeho predstaviteľa na Taiwane. Po jeho smrti ho nahradil Zheng Zhilong otec Zheng Chengonga (Koxinga). Zheng Zhilong ovládal Taiwanskú úžinu z mesta Xiamen. Udržiaval dobré styky s holandskou Východoindickou spoločnosťou a chránil jej lode pred pirátmi. Taiwan sa stal počas holandskej nadvlády významným prekladiskom. Holanďania ťažili z jeho strategickej pozície ako sprostredkovateľa tovaru medzi Čínou, Japonskom a Európou.

Na severozápade od Veľkého múru rástla dynastii Ming konkurencia. Mandžovia využili situáciu v Mingskej Číne, kde proti sebe stáli Mingskí generáli prevažne zo severu a majiteľmi pôdy zo stredo-východu, ktorí boli zastúpení Mandarínmi na Pekingskom dvore. Túto situáciu využili povstalci ako Li Zicheng. Ten v roku 1644 dobyl Peking. Generál Wu Sangui spolu s ďalšími generálmi chcel potlačiť povstanie s pomocou Mandžov. Tí ale využili situáciu a v roku 1644 bola v Číne zvrhnutá posledná dynastia Ming a nastolená mandžuská dynastia Čching.

⁷ Bakešová; Fürst R.; Heřmanová Z., (2004): *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, s. 35.

V roku 1644 sa síce zmocnili Pekingu, no trvalo im ešte jednu generáciu kým dobyli a konsolidovali celú Čínu.⁸ Cisársky dvor sa presunul na juh a proti mandžuský odpor trval ďalších štyridsať rokov.

Poslednou baštou odporu Mingov sa stal Taiwan. Táto situácia menila demografickú štruktúru Taiwanu. Kým dovtedy na Taiwan prichádzali väčšinou roľníci, rybári, kupci, piráti a dobrodruhovia, tak v dobe boja o hegemoniu v Číne utekala na Taiwan mingská elita. Tá nechcela žiť v područí Mandžov a prinášala so sebou vysokú čínsku kultúru. Proces sinizácie ostrova sa dovŕšil imigráciou mingských učencov, ktorí rozširovali po ostrove vysokú čínsku kultúru.

Princ Tang, potomok dynastie Ming získal moc v provincii Fuzhou. Jeho spojencami boli Huang Daozhou a Zheng Zhilong. Zheng Zhilong bol popravený v bitke o mesto Fuzhou jednotkami dynastie Čching. Nasledovne nato dobyli Mandžovia Quanzhou. Smrť Koxingovej japonskej matky, je tiež podľa análov nejednoznačná, buď spáchala samovraždu, alebo bola znásilnená a zabitá čchingskými vojakmi.⁹ Keď sa Koxinga dozvedel, prisahal vernosť dynastii Ming a večný vzdor dynastii Čching.¹⁰

Koxinga podobne ako jeho otec zvolil ako svoju operačnú základňu Xiamen. Jeho jednotky táborili na ostrove Gulangyu, kde sa zachovali nápisy, ktorých autorstvo sa pripisuje Koxingovim vojakom. Dnes tam stojí socha Koxingu vzhliadajúceho k pevnine. Rovnako Kuomintang ako aj Komunistická strana Číny (KS Číny) pokladajú Koxingu za národného hrdinu, je spoločným národným symbolom pre Taiwan, ako aj pevninskú Čínu. V roku 1655 Koxinga dobyl väčšinu provincie Fujian a Guangdong. Vydržiavanie armády o sile 100 000 mužov a rovnako aj civilnej správy stáli nemalé čiastky. Pre nedostatok peňazí vrátil k pirátskej činnosti svojho otca. Odtiaľ pojem pirát – vlastenec.¹¹ Koxinga zobral pod svoju ochranu mingských učencov, ktorí utekali na juh Mandžuami. Koxinga bránil Zhangzhou a Quanzhou, zároveň viedol úspešnú kampaň proti Čchingom a prebojoval sa do Nankingu, až kým v roku 1659 tam bol presilou na hlavu porazený a nezostalo nič iné ako ustúpiť. Vrátil sa späť do

⁸ Fairbank, J.F. (1998): *Dějiny Číny*. Praha: NLN, s. 172.

⁹ Koxinga vlastným menom Zheng Chenggong rovnako ako jeho otec slúžil princovi Tangovi. Získal si jeho obľubu natoľko, že získal právo nosiť rodové prímene Mingských cisárov. Chu od toho titul Kuo-hsing-yeh (Guo-xing-ye) – pán kráľovského priezviska, tento titul Holanďania romanizovali do podoby Koxinga.

¹⁰ Imperial China Database, at: <http://www.ibiblio.org/chinesehistory/contents/06dat/bio.1imp.html> (20.02.07).

¹¹ Bakešová; Fürst; Heřmanová: *Dějiny Taiwanu*, s. 40.

provincie Fujijan. Zablokoval Taiwanskú úžinu, to poškodilo holandskú Východoindicku spoločnosť. Tá sa rozhodla s ním vyjednať kompromis. Koxinga, ale nielen, že od holandského vyjednávača získal holandské mapy, ale sa aj dozvedel o holandských zámeroch a strategické informácie o holandských osadách na Taiwane.

V roku 1661 Koxinga sa vylodil s armádou 25 000 mužov pri Lu'ermen za cieľom dobiť Taiwan. V roku 1662 Koxinga porazil svojich pôvodných holandských spojencov a 1. februára sa mu holandský guvernér Taiwanu Frederik Coyett, vzdal v pevnosti Zeelandiai. Týmto sa skončilo 38 ročné obdobie holandskej nadvlády. Koxinga zasvätil svoj život tomu, aby vybudoval z Taiwanu účinnú základňu pre anti-čchingských sympatizantov, ktorí chceli reštaurovať dynastiu Ming. Koxinga založil kráľovstvo, ktoré nazval Tungning.¹² Koxinga zomrel toho roku vo veku 38 rokov pravdepodobne na maláriu¹³ a vlády na Taiwane sa po ňom po vnútorných bojoch za pomoci britskej Východoindickej spoločnosti¹⁴ ujal jeho starší syn Zeng Jing.

Historická postava Koxingu slúžila ako hrdina v minulosti a slúži aj v súčasnosti rôznym neraz protichodným politickým agendám. Na jednej strane je čínsky národný hrdina čo vyhnal Holanďanov z Taiwanu a zriadil čínsku vládu na Taiwane. Počas japonskej vlády na Taiwane bol považovaný za hrdinu čo spojoval Japonsko a Taiwan svojou japonskou matkou. Pre Kuomintang (KMT) je Koxinga vlastenec, čo ustúpil na Taiwan, aby ho použil ako základňu na protiútok proti dynastii Čching vládnucej na pevnine, a preto bol aj často porovnávaný s generálom Čankajškom.¹⁵ Stúpenci Taiwanskej nezávislosti mali dlho zmiešané pocity ku Koxingvi. Momentálne ho stúpenci Taiwanskej nezávislosti prezentujú ako domáceho taiwanského hrdinu snažiaceho sa o nezávislý Taiwan na pevninskej Číne.

Kráľovstvo Tungning existovalo niečo cez 20 rokov, ale jeho význam pre súčasný politický status Taiwanu neprestáva mať veľkú symbolickú hodnotu. Podobne ako historický hrdina pirát – vlastenec Koxinga môže slúžiť Kuomintangskej agende, ako aj zdroj legitimacy pre zástancov nezávislosti Taiwanu. Odhliadnuc od súčasných politických agend možno povedať, že

¹² Kráľmi kráľovstva Tungning boli: 1662 Zheng Chenggong (Koxinga), 1662 - 1682 Zheng Jing a 1682 - 1683 Zheng Ke-Shuang. Podľahlo tlaku dynastie Čching a bolo do nej plne inkorporované v roku 1685.

¹³ Sú dohady aj o tom, že spáchal samovraždu.

¹⁴ Britská Východoindická spoločnosť podporila Zeng Jing dodávkami zbraní, za právo kotviť v prístavoch pod jeho kontrolou.

¹⁵ Porovnanie to nie je úplne nepresné, obidvaja boli vytlačení na Taiwan a po obidvoch sa ujali moci ich synovia.

prínos kráľov Tungningu bol pre Taiwan veľký. Budovanie školstva a s tým súvisiacou štátnou administratívou umožnilo rozvoj poľnohospodárstva a celkovo rozvoj západnej časti Taiwanu, čo bolo pre hanské obyvateľstvo na Taiwane určite benefitom. Útek čínskych vzdelancov pred Mandžunami na Taiwan urobilo Taiwan na istú dobu de facto viac čínsky ako samotnú Čínu, čo znie dnes trochu paradoxne. Kultúrna integrácia ostrova s pevninou a sinizácia ostrova ako aj vytlačenie Holanďanov možno tiež hodnotiť pozitívne. Prenesenie čínskych kultúrnych vzorcov na Taiwan a najmä zavedenie čínskeho vzdelávacieho systému umožnilo prežiť čínskej kultúre na Taiwane 50 ročnú Japonskú okupáciu.¹⁶

Podobne ako dynastia Ming ani pôvodom vnútrozemský Mandžovia sa príliš nezaujímalí o dimenziu námorného obchodu a rovnako sa neboli schopní vymaniť z telulokratického myslenia, no jej úspechy v strednej Ázii, výboje v Mongolsku, Tibete a Východnom Turkestane v 18. storočí nie sú zanedbateľné. Dynastia Čching podpisom Nerčinskej zmluvy v roku 1689 s Cárskym Ruskom uznali vzájomné hranice a Rusko získalo právo obchodovať s Čínou.

Čína v 18. storočí v otázke kultivovanosti a v objeme svojej ekonomickej produkcie bola v mnohých smeroch na porovnateľnej úrovni s Európou. Ekonomicky bola autarktná, čo znamenalo, že európske výrobky nezaplavovali čínsky trh. Ako uvádza John Fairbank: “Ani Adamovi Smithovi neuniklo, že čínsky domáci trh bol rovnako veľký ako všetkých európskych štátov dohromady.”¹⁷ Domáce, čínske výrobky boli pre miestnych obyvateľov lepšími a lacnejšími.¹⁸ S výnimkou ópia a petroleja nejavil čínsky trh o európske produkty záujem.

Na prelome 18. a 19. storočia sa dynastia Čching v stagnácii, začala postupne upadať a prepádala čoraz väčšej korupcii.¹⁹ Kontakt s Európanmi sa začal čínskemu štátnemu aparátu vymykať spod kontroly až okolo roku 1820, potom čo Európania do Číny začali dovážať najmä z Indie ópium.

Dynastia Čching zle ohodnotila mocenské pozície Európanov, správala sa k nim rovnako ako k vazalským predstaviteľom okolitých vazalských štátov a nepovažovali európsky obchod za hrozbu. To sa dá vysvetliť predovšetkým tým, že dovtedy sa Číňania stretávali s len technicky

¹⁶ Bakešová I.; Fürst R.; Heřmanová Z., (2004): *Dějiny Taiwanu*, NLN, Praha (s. 42).

¹⁷ Fairbank, J.F. (1998): *Dějiny Číny*. Praha: NLN, s. 196.

¹⁸ Napríklad čínska ručne tkaná bavlna.

¹⁹ Pôvodne proti-korupčné inštitúcie ako Kanceláriu cisárskeho domu, sa sami stali skorumpované. Systém osobných kontaktov kuan-si, pomocou ktorých si jednotlivci budujú kariéru sa im rozložiť nepodarilo a ten systém zostava problémom do dnes Fairbank: *Dějiny Číny*, s. 178.

menej vyspelými susedmi a kontakt s Európanmi bol pre nich novou skúsenosťou. Ako Henry Kissinger uvádza, Číňania dovtedy nemali historickú skúsenosť jednať s rovnocenne postaveným partnerom.²⁰ Pre vysoký dopyt po hodvábe, čaji a porceláne v Británii a nízky dopyt po britskom tovare v Číne, mala Británia vysokú negatívnu obchodnú bilanciu s Čínou. Briti museli platiť za čínsky tovar striebrom, a preto sa pokúsili znížiť obchodný deficit a začali do Číny ilegálne vyvážať z Indie ópium. Táto činnosť spôsobila konfrontáciu s cisárskou byrokraciou a vyvrcholila v ópiové vojny.

Prvá ópiová vojna (1839-1842) ukázala prevahu britskej technológie, keď čínske drevené džunky neboli pre britskú oceľovú parnú loď s príznačným menom Nemesis súperom. Rovnako bola viditeľná silová projekcia Britského impéria. „Nankingskou zmluvou čchingská Čína bola nútená uznať také záväzky, ktoré ju natrvalo poškodzovali a obmedzovali jej štátnu suverenitu na základe exteritoriality. Okrem toho sa Čína zaviazala vytvoriť pre slobodný obchod zvláštne miesta – päť otvorených prístavov.“²¹

Japonsko anektovalo v roku 1872 súostrovie Ryukyu (Nansei-shotō) a zriadilo konzulát v Fuzhou, čo bol úvodný krok na prípravu na ovládnutie Taiwanu. V roku 1885 sa Francúzi stiahli z Pescadoreských ostrovoch a z Taiwanu, potom čo dynastia Čching uznala ich protektorát nad Annamom.²²

Guvernérovi provincie Fujian Liu Mingchuanovi, ktorý riadil obranu ostrova Taiwan a dokázal vzdorovať Francúzom obdivuhodných sedem mesiacov, pekinský dvor vyhovel a vyčlenil Taiwan z provincie Fujian. Liu Mingchuan bol v roku 1885 menovaný ako guvernér novovytvorenej provincie Taiwan.²³ Je opätovne zaujímavé, že podobne ako dynastia Ming sa dynastia Čching začína zaujímať o Taiwan potom, čo oň záujem prejavia okolité mocnosti. Liu až do svojej rezignácie v roku 1891 výrazne prispel k modernizácii ostrova.

Mandžuská dynastia Čching vládla na Taiwane dvesto rokov. Po prvej čínsko-japonskej

²⁰ Kissinger, H.: (2001) *Asia: World in Balance*, The American Spectator, Summer Reading Issue, s. 43.

²¹ Pre podrobnú analýzu Nankingskej zmluvy pozri: Čáky M.: (2005): *Politický vývoj v novodobej Číne*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, s. 26-27.

²² Čínske meno pre dnešný severný Vietnam, historicky to bol protektorát dynastie Čching odkiaľ ich vytlačili Francúzi.

²³ Chu, Y.; Lin, J. (2001): *Political Development in 20th-Century Taiwan: State-Building, Regime Transformation and the Construction of National Identity*, The China Quarterly, No. 165, s.104.

vojne v roku 1895 na základe podmienok zmluvy zo Šimonoseki²⁴ odstúpila Taiwan a Pescadory Japonskému cisárstvu. Strata Taiwanu sa stal symbolom čínskeho nacionalistického hnutia v nasledujúcich rokoch. V tomto období väčšina obyvateľstva Taiwanu malo čínsky pôvod, pestovalo čínsku kultúru a zvyky a považovali sa za Číňanov.

Taiwan japonská kolónia

Čína (1839-42) aj Japonsko (1854) boli prinútení vystúpiť z izolácie za pomoci západných zbraní. Rozdielna reakcia Číny a Japonska na „politiku delových člnov“, mala za následok, že kým v Japonsku dokázali proreformné sily, reprezentované predstaviteľmi kniežatstiev Sacuma a Čóšu, sa presadiť, v Číne sa to dynastii Čching modernizačné úsilie nepodarilo. Hralo v tom niekoľko faktorov, Japonsko má síce fragmentované územie, je ale podstatne menšie rozlohou a má aj podstatne menší počet obyvateľov ako Čína. Ďalším faktorom bolo, že v Japonsku existovali sily, ktoré boli schopné zdiskreditovaný šogunát zvrhnúť, ktorý nedokázal Japonsko modernizovať a nedokázal čeliť Američanom a Európanom,²⁵ v Číne zostávala stále pri moci dynastia Čching. Moci sa v Japonsku v roku 1867 v mene cisára chopila skupina ambiciózných politikov²⁶ rád z nižšieho samurajstva z kniežatstiev Sacuma a Čóšu a začali reštauráciu Meidži.

Kým v Japonsku dával legitimitu tomuto hnutiu cisár, v Číne vládla dynastia Čching, ktorá bola nečínska (mala stále biľag votrelca) a legitimitu a podporu pre reformy hľadala len ťažko, najmä v konzervatívnych neokonfuciánskych kruhoch, musela bojovať s skostnatenou a neraz skorumpovanou byrokraciou. Japonci, ktorí v minulosti posielali do Číny posolstvá a ukázali, že sú pripravení sa učiť,²⁷ kým Čína sa vždy považovala za Ríšu stredy – teda kultúrne vedecké centrum, ktoré okolie považovalo za menej vyspelé, čo mohlo do príchodu Európanov platiť, no koncentrácia na seba viedla ku stagnácii za dynastie Ming a dynastia Čching na tom nebola v sebareflexii o nič lepšie.

²⁴ Treaty of Shimonoseki, at: <http://www.taiwandocuments.org/shimonoseki01.htm> (09.12.2007)

²⁵ Tokugawovci síce v rokoch 1853 a 1867 opustili alebo lepšie povedané, boli nútení opustiť Sakoku (politika izolácie), no ich modernizačné úsilie bolo nedostatočné, nedokázali presvedčiť konzervatívnejších daimejov, aby súhlasili s rýchlejšou modernizáciou.

²⁶ Najznámejším z nich sa stal zrejme Hirobumi Ito.

²⁷ V Japonsku v rokoch 1867 – 1889 prebehla rada modernizačných civilných i vojenských reforiem. Rada reforiem bola zavŕšená prijatím ústavy.

V roku 1894 sa tak v súboji stretli dve krajiny na úplne inom stupni technického rozvoja ale i vojenského myslenia,²⁸ podobnou analógiou môže byť vojna Pruska s Rakúsko-Uhorskom. Tiež počtom mužov menšia no mobilnejšia i vyspelejšia pruská armáda dokázala poraziť väčšiu, no technologicky zaostalejšiu rakúsko-uhorskú armádu. Z geopolitického hľadiska sa začína Japonsko etablovať ako regionálna veľmoc a pre čchingskú Čínu je to ďalšie poníženie. Na žiadosť Ruska intervenujú mocnosti a Rusko zaberá pôvodne Japonsky zabor na základe zmluvy zo Šimonoseki polostrov Liao-tung na juhu Mandžuska.²⁹ V roku 1902 podpisuje Veľká Británia s Japonskom spojeneckú zmluvu, čím končí politiku „Splendid Isolation“. Táto situácia by sa dala aj interpretovať, že západ si uvedomuje, že Japonsko je po USA³⁰ druhá etablojúca sa mimoeurópska veľmoc.

Pre Taiwan to znamená, že až do konca II. svetovej vojny je súčasťou Japonského impéria a až na krátku dobu 1945-1948³¹ sa osud Taiwanu od roku 1895 a kontinentálnej Číny vyvíja oddelene.

Japonsko sa usilovalo získať suverenitu nad Taiwanom (japonsky Taihoku Koku) od roku 1592, keď Tojotomi Hidejoši začal so zámorskou expanziou a rozširovaním japonského vplyvu na juh. Japonské pokusy dobiť Taiwan boli až do porážky čínskej flotily v počas prvej Čínsko-japonskej vojny v rokoch 1894-95 neúspešné.

Po získaní suverenity nad Taiwanom sa Japonci obávali vojenského odporu od taiwanských Číňanov ako aj od domorodcov. Vytvorením Taiwanskej Republiky pro-čchingskými lojalistami³², taiwanská elita dúfala, že vyhlásením republiky mocnosti nedovolia, aby bol suverénny štát napadnutý Japonskom. Tento plán nakoniec skrachoval a Japonské imperiálne sily ovládli ostrov priebehu mesiacov.

²⁸ Túto analógiu uvádzam preto, lebo Japonská armáda bola vytvorená podľa nemeckého – pruského vzoru. Čínske ozbrojené sily prechádzali v 80-tych rokoch 19. storočia tiež čiastočnou modernizáciou (nejednalo sa o plošnú reformu), no neboli pre Japonsko v tej dobe súperom.

²⁹ Japonsko na túto urážku nezabudlo a v Rusko-japonskej vojne (1904–1905) túto potupu Cárskému Rusku opláca. Lábus D., Sýkora. J.: (2006): *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, s.185.

³⁰ USA v roku 1898 porazilo Španielsko v Americko-španielskej vojne. Američania novo etablojúca sa veľmoc konca 19. Storočia poráža starú upadajúcu európsku veľmoc.

³¹ V tomto období je Taiwan de facto okupovaný a v Číne prebieha občianska vojna, takže o nejakých vzájomných kontaktoch mimo KMT okupačnú správu, by sa asi ťažko dalo hovoriť.

³² Vyhlásili tento štát za tributárneho spojenca dynastie Čching.

Japonci narazili len na sporadický, no niekedy na zúrivy ozbrojený odpor. Ten bol z veľkej do roku 1902 zlomený.³³ V nasledujúcich rokoch sa vyskytli menšie rebélie ako Ta-pa-ni incident v roku 1915 v Tainanskom okrese. Násilný odpor začal nahradzovať nenásilný odpor. Jednou z najdôležitejších organizácií nenásilného odporu bola Taiwanská kultúrna asociácia založená v roku 1921.³⁴ Taiwanský odpor bol spôsobený viacerými rôznymi faktormi. Podľa názoru Yufa Zhang: „U niektorých to bol čínsky nacionalizmus, kým u iných sa prejavoval vznikajúci pocit taiwanského sebaurčenia“. ³⁵ Odpor domorodcov voči prísnej politike prispôsobenie japonskej kultúre trvali do počiatku 30-tych rokov 20. storočia. Posledným veľkým povstaním domorodcov bolo povstanie Wuche.³⁶

Japonskú kolonizáciu Taiwanu väčšina autorov delí na tri periódy. Prvá fáza by sa dala charakterizovať ako represívno-paternalistická perióda. Druhá perióda by sa dala datovať ako medzivojnová.³⁷ V tej dobe prebiehali, aby boli zväčša ukončené veľké modernizačné projekty na Taiwane. Tretia perióda počas II. svetovej vojny, kedy bolo japonskou snahou premeniť obyvateľstvo Taiwanu na lojálnych poddaných japonského cisára.³⁸ Podľa zákon 63 z roku 1896 bol Taiwan spravovaný guvernérom, ktorého príkazy boli nadradené tokijským zákonom,³⁹ obyvatelia Taiwanu sa netešili z práv, ktoré občanom Japonska garantovala ústava Meidži.

Reakcia Taiwancov japonskú nadvládu bola rôzna. Niektorí spolupracovali s japonskými koloniálnymi úradmi pre strach zo straty života a majetku. Ďalší sa chceli stať cisárovými poddanými čisto oportunisticky, aby získali rovnaké výhody ako rodili Japonci. Tretia skupina inšpirovaná ideou taiwanskej nezávislosti a sebaurčením národov Woodrowa Wilsona sa usilovala zbaviť japonskej koloniálnej nadvlády a chcela vytvoriť domácu Taiwanskú vládu.

³³ No ozbrojený odpor trval ešte ďalšie dve dekády. Chu, Y.; Lin, J., *Political Development in 20th-Century Taiwan: State-Building, Regime Transformation and the Construction of National Identity*, The China Quarterly, No. 165, 2001, s.105.

³⁴ Chu, Y.; Lin, J. (2001): *Political Development in 20th-Century Taiwan: State-Building, Regime Transformation and the Construction of National Identity*, The China Quarterly, No. 165, s. 108.

³⁵ Zhang, Y. (1998): *Zhonghua Minguo shigao*, Taipei, Lian jing, s. 514.

³⁶ Chu; Lin: *Political Development in 20th-Century Taiwan*, s. 111.

³⁷ Je diskutabilné, či považujeme za začiatok II. svetovej vojny rok európsky začiatok v roku 1939, alebo či tam zahrnieme už začiatok druhej Čínsko-japonskej vojny v roku 1931.

³⁸ Chu; Lin: *Political Development in 20th-Century Taiwan*, s. 124 - 125, Table 2.

Japonskú kolonizáciu delia na: uplatňovanie „biologických princípov“ Šimpeia Gota 1895 – 1921, Asimilačnú politiku 1921 -1936/7, obdobie japanizácie 1936/7 - 1945.

³⁹ Roy, D. (2003): *Taiwan: A Political History*. Cornell University Press, s. 36.

Ďalšia skupina odporcov proti japonskej nadvláde bola ovplyvnená čínskym nacionalizmom a bojovala za zjednotenie Taiwanu s Čínou.

Japonska koloniálna správa v rokoch 1899 – 1905 vykonala sériu modernizačných reforiem. V roku 1905 bol Taiwan finančne sebestačný a prestal byť dotovaný japonskou centrálnou vládou. Taiwan bol v nasledujúcich rokoch považovaný po Japonsku za druhý najvyspelejší región Východnej Ázie.

Taiwan sa stal hlavnou potravinou zásobárňou industriálneho Japonska. Systém zdravotnej starostlivosti bol do značnej miery rozšírený a podarilo sa mu eliminovať takmer všetky infekčné choroby.

V októbri 1935 guvernér Taiwanu Nakagawa Kenzo usporiadal expozíciu pri príležitosti oslavy 40-teho výročia od začatia administrácie Taiwanu. Táto expozícia slúžila ako prezentácia úspechov taiwanskej modernizácie pod japonskou správou. Expozícia vzbudila celosvetový záujem. Dokonca aj Čínska Republika (ROC) vyslala zástupcu Chen Yiho. Ten vyslovil obdiv k efektívnosti japonskej administratívy v modernizovaní a správe Taiwanu. Dokonca vyslovil aj názor, že obyvatelia Taiwanu musia byť šťastní, že žijú pod tak efektívnou správou. Je iróniou osudu, že Chen Yi sa stal prvým ROC predsedom vlády na Taiwane a jeho vláda sa stala nechválne známou pre korupciu.

V neskorom období nadvlády sa Japonci rozhodli vzdelávať a organizovať miestnu elitu. V roku 1935 Taiwanci zvolili prvú skupinu miestnych poslancov. V marci 1945 sa japonský parlament unáhle snažil modifikovať volebné zákony, aby sa umožnilo Taiwancom mať zastúpenie v Diete (Japonskom parlamente).

Keď Japonsko v roku 1937 začalo viesť totálnu vojnu v Číne, rozšírilo industriálnu bázu Taiwanu o výrobu vojnového materiálu. V roku 1939 priemyselná produkcia prevyšovala poľnohospodársku produkciu Taiwanu. V tom istom čase začal projekt "imperializácie" za účelom vštípiť "japonskú morálku" do obyvateľov Taiwanu. Tento projekt mal z Taiwancov urobiť lojálnych poddaných japonského cisára, ktorí sú pripravení prinášať obeť v čase vojny. Toto malo byť dosiahnuté: vyučovaním japončiny, možnosťou Taiwancom prijať japonské mená a inštitucionalizáciou šintoizmu.

V roku 1943, 94% detí navštevovalo 6-ročnú povinnú výuku. Od roku 1937 do 1945, približne 127,000 Taiwancov vstúpilo a slúžilo v japonskej imperiálnej armády, ďalších vyše 80,000 bolo povolaných v rokoch 1942 -1945. Odhaduje sa, že 15% z nich zomrelo.

V roku 1942 potom čo USA vstúpili do vojny proti Japonsku na strane ROC, Čínska vláda pod vedením KMT vypovedala všetky zmluvy s Japonskom a dala si za úlohu získať späť Taiwan, ako aj Mandžusko. Počas Káhirskej konferencie v roku 1943 spojenci súhlasili s návratom Taiwanu Číne ako jednu z požiadaviek spojencov. V roku 1945 sa Japonsko bezpodmienečne vzdalo a ukončilo svoju vládu nad Taiwanom.⁴⁰

Japonská okupácia zanechala na Taiwane ambivalentné dedičstvo, ktoré dodnes ovplyvňuje taiwanskú politickú scénu. Je evidentné, že počas okupácie Japonci na Taiwane uplatňovali takú politiku, ktorá z Taiwanu robila efektívnu súčasť impéria, teda väčšina ziskov z taiwanského rozvoja smerovala do Japonska. Je však tiež nesporné, že modernizácia pozdvihla životnú úroveň na Taiwane vyššie ako kdekoľvek inde v Číne a že japonská administratíva bola menej podstatne menej skorumpovaná ako čínska správa pred a po japonskej okupácii.⁴¹ Japonský guvernéri pôsobili na Taiwane de facto vojenský diktátori,⁴² no ich režim bol podstatne miernejší ako japonská okupácia Kórei a Mandžuska. Tým, že japonskí guvernéri a ich plánovači mali voľnú ruku a neboli viazaní reguláciami ako tomu bolo v Japonsku, mohli zavádzať podstatne liberálnejšie reformy. Preto nie je na Taiwane neobvyklé, že stúpenci taiwanskej nezávislosti vnímajú obdobie japonskej okupácie oveľa pozitívnejšie ako príchod kuomintangských „osloboditeľských“ vojsk.⁴³

⁴⁰ Dalo by sa povedať, že podobne ako Rakúsko - Uhorsko po Napoleonských vojnách, či Taliansko po I. Svetovej vojne, bolo pre ROC výhodné sa objaviť na víťaznej strane a ako sa i neskôr znovu ukázalo Čankajškova diplomacia bola úspešnejšia ako sila jeho zbraní.

⁴¹ Roy, D. (2003): *Taiwan: A Political History*. Cornell University Press, s. 54.

⁴² Tamtiež, s. 36.

⁴³ Buruma, I. (1996): *Taiwan's New Nationalists: Democracy with Taiwanese Characteristics*. In: *From Foreign Affairs* Volume 75, Number 4, July – August, s. 81.

Obdobie čínskej občianskej vojny

Od porážky Taipingov a konsolidácie dynastie Čching v Číne prebehli Číne čiastočné reformy, zvyčajne z iniciatívy jednotlivcov ako už spomenutí Liu Mingchuan. V období 1860 až 1900 prevládala v Číne idea „sebapospolovania“ teda určitá forma opatrnej modernizácie. Ako som už spomenul, kým Japonci mali výhodu riadenia modernizácie centrálnou akcieschopnou vládou, v Číne bola centrálna riadená modernizácia len opatrná. Po odstúpení Taiwanu Japonsku si postupne od Číny odtŕhali územia aj Francúzi, Nemci, Rusy. Významným míľnikom bolo Boxerské povstanie 1898-1901 v severnej Číne. Na tomto povstaní je zaujímavé, že malo pro-čchingský a proti cudzinecký charakter. Cisársky dvor túto rebéliu podporil (dávala dynastii Čching legitimitu) a vyhlásil cudzím mocnostiam v Číne vojnu, no triezvo uvažujúci úradníci v strednej a južnej Číne toto vyhlásenie ignorovali a označili to ako Boxerské povstanie na severe Číny. Mocnosti ich postoj rešpektovali a obmedzili svoju činnosť na oblasť povstania a ich armády povstanie bez väčších ťažkostí potlačili.

V Číne sa od 19. storočia začal zmáhať nacionalizmus a začali vznikať organizácie za zvrhnutie dynastie Čching a za nastolenie moderného republikánskeho zriadenia. Čínsky nacionalisti sa inšpirovali v Japonsku, kde sa tieto skupiny vznikali. Od júla v roku 1905 pôsobil v Tokiu Dr. Sun Yat-sen, kde s pomocou japonských úradov vytvoril Revolučnú ligu (predchodkyňa Kuomintangu), ktorá už mala charakter politickej strany, a vypracoval jej politický program. Za základ politického boja a čínskej revolúcie považoval Tri ľudové princípy (San-min zhu-i) :

1. nacionalizmus
2. demokraciu
3. ľudový blahobyť

Sun Yat-sen sa inšpiroval pre svoj politický program Lincolnovým Gettysburgským prejavom: "...vláda ľudu, tvorená ľuďmi, pre ľudí." Tri princípy ľudu boli súčasťou jeho programu na pretvorenie Číny na slobodný, prosperujúci a silný národ. V roku 1912 bola zvrhnutá dynastia Čching a bola nastolená Čínska Republika (ROC).

Dočasný prezidentom sa na krátko stáva Dr. Sun Yat-sen. Sun Yat-sen inicioval viaceré reformy, odstraňoval feudálne prežitky ako zväzovanie nôh ženám, zaviedol dočasný právny

kódex inšpirovaný európskymi zákonmi upravenými pre čínsku potrebu. Zaviedol všeobecné volebné právo. A po prvýkrát mali byť v Číne usporiadané slobodné a demokratické voľby. Tento ojedinelý proces demokratizácie v kontinentálnej Číne nemal dlhé trvanie. Sun Yat-sen v roku 1912 odstúpil z funkcie prezidenta v prospech Yuan Shikaia, zakladá politickú stranu Kuomintang (KMT).

Yuan Shikai generál severočínskej armády sa v roku 1912 stal prvým prezidentom. Pôvodom čchingský hodnostár presunul hlavné mesto z Nankingu do Pekingu, rozpustil parlament a pokúsil sa o založenie vlastnej cisárskej dynastie, čo sa mu nepodarilo, lebo v roku 1916 zomrel. Od roku 1916 nastáva boj o charakter štátu.

V období 1916 – 1927 bol charakteristický, že každý politický režim v Číne sa usiloval o vytvorenie legitimacy štátu, ktorý by bol založený na konfuciánskom mravnom základe, v súlade s čínskymi tradíciami. Vytváral určitý sinokonzervativizmus, ktorý sa odlišoval v dôraze na čínske tradície od politických systémov západnej civilizácie. Toto obdobie bolo obdobím nestability, chaosu a neustálím bojom frakcií militaristov. Táto situácia neustále zhoršovala situáciu roľníkov, čo neskôr len pomohlo v roku 1921 vzniknutej Komunistickej strane Číny.

V r. 1921 Sun Yat-sen založil vojenskú vládu v Kantone, v južnej Číne. Nasledovné bol zvolený za prezidenta a generála. V r. 1923 predniesol prejav, v ktorom proklamoval vyššie spomenuté Tri princípy ľudu ako základ formovania Čínskej republiky, ako aj Päť Yuanovej ústavy⁴⁴ ako smernice pre politický systém a byrokráciu. Časť jeho prejavu bola použitá v národnej hymne Čínskej republiky. Na výpravu na sever proti militaristom v Pekingu zriadil Sun Yat-sen vojenskú akadémiu Huangpu v blízkosti Guangzhou. Jej komandantom sa stal Čankajšek s Wang Ching-weiom a Hu Han-minom ako politickými inštruktormi.⁴⁵

Na začiatku 1920tych rokov Sun Yat-sen dostal pomoc od Kominterny. ZSSR vyslal politických a vojenských poradcov. To malo niekoľko následkov. KMT sa tak pod ich vplyvom transformoval na kvazi-leninistickú stranu a túto štruktúru si ponechal de facto do druhej

⁴⁴ Z tejto ústavy vychádzala aj ústava Čínskej republiky v r. 1947 a tá po niekoľkých novelizáciách stále platí na Taiwane.

⁴⁵ Táto akadémia fungovala do konca vlády Čínskej republiky nad pevnou a dnes je hlavnou vojenskou akadémiou Čínskej Ľudovej Republiky.

polovice 90-tych rokov 20 storočia.⁴⁶ Sovietski vojenski poradcovia pomohli pretransformovať žoldnierske armády južných militaristov na efektívnu modernú armádu, ktorá bola pomenovaná Národnú Revolučnú Armádu (NRA) a stala sa vojenským krídlom KMT.⁴⁷ Nasledovne vznikol prvý KSCĽ-KMT front. V r. 1924 pre rýchlejšie dobytie Číny, začal politiku aktívnej kooperácie s čínskymi komunistami. V tomto čase Sun Yat-sen videl ako jedinú možnosť zjednotenia Číny vojenskou cestou a vytvorením politického tlaku, ktorý by viedol k demokracii. Sun Yat-sen pripravoval útok z juhu s podporou Japonska a USA na ďalšiu expanziu na sever do jeho smrti. 10. Novembra v r. 1924 Sun Yat-sen cestoval na sever a predniesol prejav o návrhu na vytvorenie Kongresu čínskeho ľudu a návrh na zrušenie všetkých nerovných zmlúv so západnými veľmocami. O dva dni cestoval do Pekingú konzultovať ďalší vývoj krajiny ako hlava južnej vlády. Sun Yat-sen zomrel na rakovinu pečene 12. marca 1925 na ceste do Pekingú. Po Sun Yat-senovej smrti vypukol rozkol o nástupníctvo medzi Čankajškom a Wang Jingweiom. Toto spôsobilo chaos v štátnej administratíve a spomalilo výpravu na sever. Po puči v Šanghaji nakoniec prevážil vplyv Čankajška. Wang Jingwei, sa mu síce oficiálne podriadil, no zostal v Kantone, kde vládol de facto nezávisle na Čankajškovi, ktorý sídlil v Nankingu a kde sídlila oficiálna vláda. Medzi Wang Jingwei a Čankajškom prebiehala skôr ad hoc spolupráca, než by Čankajšek bol schopný dianie v Kantone priamo kontrolovať.⁴⁸

Odkaz Sun Yat-sena je stále viditeľný v oboch čínskych republikách. Sun Yat-sena vnímajú pozitívne obe čínske republiky dokazujú to i Sun Yat-senova pamätná hala v Taipeji na Taiwane a Sun Yat-senovo mauzóleum v Nanjingu. Republika Čína ma Sun Yat-sena i na svojich bankovkách a dostal in memoriál meno Sun Chungshan – Sun otec vlasti.⁴⁹

Potom ako Čankajšek konsolidoval svoju moc v KMT, pokračoval v boji proti militaristom a začal sa aj jeho boj proti komunistom. Komunisti prešli do ilegality a pôsobili najmä na vidieku. Obdobie čínskej občianskej vojny niektorí historici vnímajú ako periódu od roku 1927 do roku 1950. Toto tvrdenie má svoje opodstatnenie, keďže v roku 1927 Čankajšek

⁴⁶ Buruma, I. (1996): *Taiwan's New Nationalists: Democracy with Taiwanese Characteristics*. In: Foreign Affairs Volume 75, Number 4, July – August, s. 85.

⁴⁷ Armáda bola až do demokratizácie na Taiwane úzko previazaná na KMT, ktorá ju kontrahovala podobne ako ju dnes kontroluje KS Číny v ČĽR. Armáda teda bola predovšetkým pod kontrolou strany až potom štátu. Civilný minister obrany v tej dobe nemal nad ňou de facto reálnu žiadnu kontrolu a plnil skôr administratívnu činnosť.

⁴⁸ Bakešová I. (2001): *Čína v 20. storočí, I. diel*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 50.

⁴⁹ Síce súčasná taiwanská vláda sa snaží rolu Dr. Sun Yat-sena marginalizovať, pretože ho chápe symbol čínskej štátnosti. Je diskutabilné ako by „upravil“ učebnice histórie Koumintang, pokiaľ by sa dostal opäť k moci.

nariadil za pomoci Zelených triád Šanghajský masaker odborárov a komunistov a od tejto doby s prestávkami (ako bola spolupráca Kuomintangu a komunistov v boji proti Japoncom a krátke obdobie koalície vlády po II. svetovej vojne) je de facto KMT s komunistami na pevnine do roku 1949 v permanentnom konflikte. V roku 1927 presunul Čankajšek svoje sídlo do Nankingu, ktoré sa stalo hlavným mestom ROC. Získal postupné uznanie západných veľmocí pre svoju vládu. V roku 1928 dobil Peking a získal uznanie vojenských vládcov v Mandžusku a tým de facto vládu od roku 1929 v celej Číne.⁵⁰

Čankajšek však čoskoro narazil na pri budovaní štátu vážnou prekážkou. Tou bola japonská agresia. Japonci v roku 1931 vtrhli do Mandžuska a vytvorili tam bábkový štát Manchukuo s detronizovaným čínskym cisárom Henrym Puyim z dynastie Čching. O rok neskôr zaútočili na Šanghaj, Peking a iné čínske mestá, aby v roku 1937 rozpúťali po incidente na Moste Marca Pola druhú Čínsko-japonskú vojnu. Čankajšek mal dobré styky s nacistickým Nemeckom,⁵¹ no pre spojenectvo nacistov s Japonskom dal prednosť spolupráci s Britániou a USA, čo sa po vojne ukázalo ako správne rozhodnutie.

V roku 1936 sa odohral takzvaný incident v Xian. Čankajšek bol zajatý a Zhang Xueliang, syn mandžuského militaristu, ho "presvedčil", aby bojoval proti Japoncom. Čankajšek považoval Japoncov za menšiu hrozbu a nazýval ich chorobou kože, no komunistov označil ako chorobu srdca a považoval ich z dlhodobého hľadiska za nebezpečnejších. Je iróniou, že to boli Japonci a druhá Čínsko-japonská vojna (1937-45), ktorá zachránila komunistov od toho, aby ich Čankajšek definitívne eliminoval, čo sa mu v roku 1935 takmer podarilo. Čankajšek tak nedobrovoľne spolupracuje s komunistami v boji proti Japoncom.⁵²

Po porážke Japoncov v roku 1945 sa obnovuje konflikt Čankajška s komunistami, no tento krát sú komunisti v oveľa lepšej pozícii. Zostala im Ľudovo oslobodzovacia armáda (ČĽOA) z predchádzajúceho konfliktu s Japoncami a podstatne väčšie územie pod svojou kontrolou. Predsedom Komunistickej strany Číny (KS Číny) sa stal od roku 1943 Mao Ce-tung, ktorý

⁵⁰ Samozrejme okrem teritórií, ktoré na základe nerovných zmlúv ovládali veľmoci. Bakešová: *Čína v 20. storočí*, s.49.

⁵¹ Potom ako nariadil masaker odborárov a komunistov, sa vzťahy so ZSSR podstatne zhoršili. Čankajšek vyhostil sovietskych vojenských a politických poradcov a prijal nemeckých vojenských poradcov.

⁵² Pomoc sa mu dostáva od útoku v roku 1941 na Pearl Harbor od USA, ktoré v spolupráci s Veľkou Britániou zásobujú čínsky odpor. Američania si pôvodne mysleli, že porážka Japonska sa odohrá v Číne, kde malo Japonsko 2/3 svojich kapacít. Keďže v rokoch 1943/44 KMT s americkou pomocou nebol schopný Japoncov zásadným spôsobom poraziť, ukázalo sa, že je výhodnejšie Japonsko námorne odrezat' a dobiť z mora.

pochopil, že v Číne cieľovou skupinou pre komunistov nie robotníctvo, ale roľníctvo. Komunisti na ovládnutom území odoberali pôdu statkárom a dávali ju roľníkom, čím si zabezpečovali ich lojalitu. Takto získavali lojálnych bojovníkov pre ČĽOA.⁵³

Spojené štáty sa pokúsili o vytvorenie koalíciej vlády medzi KMT a KS Číny už počas II. svetovej vojny, ktorá sa mala realizovať po ukončení vojny no táto snaha vyšla na prázdno. Koaličná vláda nemala dlhého trvania. Jediným „produktom“ tohto obdobia bola ústava výtvarná koalíčnou vládou v roku 1946 ako kompromis medzi KMT a KS Číny no prijatá bola počas čínskej občianskej vojny v roku 1947 a bola bojkotovaná komunistami.⁵⁴

Čankajšek disponoval americkou podporou⁵⁵ a zbraňami a takmer dvojnásobnou prevahou ozbrojených síl. Profesor John Fairbank uvádza, že KMT ovládal väčšinu územia a veľkých miest a ironicky dodáva: „Za týchto podmienok je pozoruhodným výkonom, že Čankajšek dokázal občiansku vojnu prehrať.“ Ako dôvod uvádza zastaranú taktiku Kuomintangu.⁵⁶ Profesor Chong-Pin Lin vo svojej práci o čínskej nukleárnej stratégii vysvetľuje zlyhanie KMT detailnejšie. Podľa jeho názoru hlavnou chybou bola imobilita KMT,⁵⁷ keď Čankajškove oddiely držali síce pod kontrolou veľké mestá, no Maova ČĽOA ich za pomoci „žabích skokov“ obišla a odrezala sily KMT a sústredovali sa na hlavné komunikácie.⁵⁸ Neraz sa ukázalo, že materiálna

⁵³ Vláda ROC sa vo svojich modernizačných zameriavala na budovanie infraštruktúry, budovanie priemyslu a miest. Agrárnu reformu a vidiek celkovo zanedbali, čo sa im vypomstilo. Bakešová: *Čína v 20. storočí*, s.51. Komunisti prišli so sloganom: „ani jedno zrnko veľkostatkárom“, čím si získali podporu vidieka. Poučený, z tejto chyby, Čankajšek zaviedol agrárnu reformu po odsune Taiwan.

Chu, Y.; Lin, J. (2001): *Political Development in 20th-Century Taiwan: State-Building, Regime Transformation and the Construction of National Identity*, The China Quarterly, No. 165, s. 112.

⁵⁴ Táto ústava po novelizáciách dodnes platí v ROC na Taiwane.

⁵⁵ USA v sa tej dobe obávali, že by ZSSR prevzal kontrolu nad severnou Čínou. Pre pochopenie amerického uvažovania pripomeniem prácu Nicola J. Spykmana Rimalnd z roku 1944 o povojnovom usporiadaní. Američania nemali informácie o vzťahoch medzi Maom a Stalinom (Stalin nedôveroval „domácim“ komunistom, ktorí neboli pod kontrolou Moskvy. Stalin bol v roku 1935 proti zvoleniu Maa do čela CPC. Navyše ZSSR mal veľvyslanectvo až do porážky KMT na pevnine pri Čankajškovej vláde), a preto podporovali Čankajška. Sovieti mali aj alternatívu pre prípad víťazstva Kuomintangu a plánovali obsadiť Mandžusko a Xinjiang a pripojiť ich k sovietskemu impériu.

⁵⁶ Fairbank: *Dejiny Číny*, s. 374.

⁵⁷ Pozri aj: Sun Tzu (2005): *The Art of War*, The Project Gutenberg eBook, [eBook #132], s. 38.

⁵⁸ Lin, C.,P. (1988): *China's Nuclear Strategy – Tradition within Evolution*. Toronto: American Enterprise Institute, Lexington Books, s. 30. Jedna sa o učebnicový príklad aplikácie Umenia vojny, keď Sun Tzu odporúča vyhýbať sa zdĺhavým oblieháním (zamedzí sa tým nákladom a vlastným stratám) a „snažiť preľstíť protivníka za využitím jeho slabín.“ Sun Tzu: *The Art of War*, s. 67. Všeobecne v čínskej charakteristike armády prevažuje prirovnanie k vode, teda prispôsobeniu sa podmienkam. Zo západného hľadiska by som spomenul amerického generála H. N. Schwarzkopfa a jeho aplikácie kritického nasadenia teórie masy v Operácií púštna búrka. Schwarzkopf odvádza svoju teóriu z bitky Hannibala Barcasa o Cannae. Podľa Schwarzkopfa je dôležitá mobilita a nie celková početnosť no sila, ktorú v strategickom momente dokáže pre rozhodujúci úder veliteľ využiť. Schwarzkopf uvádza i nemeckého

prevaha nedokáže zaistiť víťazstvo, pokiaľ chýba dostatočne schopné velenie. Čankajšek podobne ako Koxinga je na pevnine v roku 1949 porazený a so svojimi stúpenkami sa presúva na Taiwan. Komunisti v tej dobe nedisponovali dostatočne silným námorníctvom, aby Taiwan v roku 1949 dobyli. V roku 1950 vypukla Kórejská vojna a tá ako druhá Čínsko-japonská vojna zachránila komunistov, tento krát zachránila vládu KMT na Taiwane.

Kórejská vojna a jej geopolitický dopad na oblasť Taiwanskej úžiny

Vládu nad Taiwanom od Japoncov v roku 1945 prevzala okupačná správa Čínskej republiky (ROC), ktorá sa na to od roku 1944 pripravovala. Vláda ROC vyhlásila 25. október za "Deň znovu získania Taiwanu." Podľa dobových záznamov obyvatelia ostrova zdravili jednotky ROC ako osloboditeľov. Ich radosť netrvala však dlho. Vojenská správa ROC na Taiwane pod vyššie spomenutým Chen Yim, bola enormne skorumpovaná. Čo je dosť prekvapivé, ako som spomenul, že vláda ROC spravovala Taiwan ako okupované, a nie ako oslobodené územie. Korupcia⁵⁹ zároveň spojená s hyperinfláciou a nepokojom spôsobeným občianskou vojnou rovnako ako aj vzájomná nedôvera medzi Taiwancami administratívou ROC pre politické a kultúrne rozdielnosti, ktoré sa vytvorili cez obdobie japonskej nadvlády sa čoskoro obrátili v neprospech novej administratívy a v dezilúziu Taiwancom. Ďalšie pobúrenie Taiwancom vyvolal spôsob, ako bude nakladať s majetkom, ktorý bol skonfiškovaný Japoncom na Taiwane. Kým KMT tieto majetky vnímali ako vojnovú korisť Taiwanci to vnímali ako právoplatne ich majetky, ktoré Japonci nadobudli na ich úkor počas okupácie.⁶⁰ Situácia kulminovala v sériu potýčiek medzi skorumpovanou správou ROC a domácimi Taiwancami. Incident s predavačkou cigariet Lin Jian-Mai, bol poslednou bodkou, ktorý vyvrcholil vo vlnu nepokojov, ktoré boli zvlášť

maršala Erwina Rommela počas bojov vo Francúzku, ktorý dokázal s koncentrovanou silou poraziť početnejšie no imobilnejšieho a v menších skupinách rozostavaného francúzskeho protivníka. Teda taktika veľmi podobná tej, ktorú aplikovali Maovi velitelia v občianskej vojne.

⁵⁹ Vedenie kuomintangských vojsk bolo typické svojou korupciou, ako dokumentujú správy amerických pridelencom z obdobia Druhej Čínsko-japonskej vojny. Na Taiwane sa KMT oddiely zvyknuté, že vedenie sa o nich nepostará a teda boli odkázané na lúpenie a drancovanie, sa nesprávali nijak ináč. Toto správanie pobúrilo miestnych obyvateľov, ktorí ich pôvodne vnímali ako osloboditeľov. Výrazom ich nespokojnosti môže byť slogan po psoch (Japoncoch) prišli prasatá (administratíva KMT). Korupcia išla tak ďaleko, že polícia koordinovala činnosť s podsvetím. Roy, D. (2003): *Taiwan: A Political History*. Cornell University Press, s. 63.

⁶⁰ Roy: *Taiwan: A Political History*, s. 67.

v meste Kaohsiungu⁶¹ kruto potlačené. Do histórie tieto udalosti vošli ako incident 228 (28. Február v roku 1947).⁶² Incident 228 je pre mnohých Taiwančanov symbolom represie KMT režimu a do dnes je zdrojom napätia v Taiwanskej spoločnosti.⁶³

Od roku 1949 až do odvolania v roku 1987 platilo na Taiwane výnimočný stav. V tom istom období prebiehala čínska občianska vojna. V roku 1949 Kuomintang (KMT), ktorý kontroloval vládu ROC, utrpel sériu porážok od Komunistickej strany Číny (KS Číny). KMT pod vedením Čankajška bol vytlačený z väčšiny kontinentálnej Číny a ustúpil na Taiwan. Približne 1.3 milióna utečencov utieklo z pevniny v tom období na Taiwan. V roku 1949 sa Ľudovo oslobodzovacia Armáda (ČĽOA) pokúsila dobiť jeden z pobrežných ostrovov obsadených jednotkami KMT, tým sa útok podaril odraziť, čo bolo ich prvé víťazstvo od roku 1947.⁶⁴ Situácia bola na prelome rokov 1949 a 1950 pre KMT veľmi vážna. Novovzniknutá Čínska ľudová republika (ČĽR) podpísala so ZSSR spojeneckú zmluvu. Sovieti boli pripravení poskytnúť plavidlá ČĽOA na dobitie Taiwanu.⁶⁵ Vedenie KMT disponovalo podstatne slabšou demoralizovanou armádou, ktorá prehrala občiansku vojnu. Navyše na rozdiel od ČĽR nemali kapacity na regrutovanie nových vojsk. Keďže obyvatelia Taiwane za skorumpovanej vlády Chen Yima neboli práve nadšení, nemali práve moc chuť bojovať proti komunistom. Vedenie ROC bolo tak zúfalé, že povolali japonských vojnových zajatcov ako poradcov a dokonca plánovali využiť služby japonských žoldnierov.⁶⁶

Američania rovnako vnímali hrozbu invázie ČĽOA a v roku 1950 evakuovali civilný personál z Taiwanu. Predpokladali, že komunisti dobijú Taiwan do konca roku 1950. Administratíva prezidenta Trumana sa pridržala až do vypuknutia Kórejskej vojny politiky nezasahovania. Ako spása z neba prišla pre kuomintangskú vládu na Taiwane Kórejská vojna.

⁶¹ Kaohsiung je dodnes baštou stúpecou taiwanskej nezávislosti.

⁶² Profesor Wen-yen Chen uvádza, že počet obetí sa vyšplhal na 28 000. Konferencia Taiwan a bezpečnosť vo východní Ázii, Občiansky inštitút, 26.10. 2007, 16:00 – 19:00 Všeobecne zdroje uvádzajú od 18 000 do 28 000 mŕtvych. Gluck, C.: *Anniversary of deadly Taiwan riot*, at: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/6400879.stm> (27.02.2007),

Pre bližšie informácie o incidente: Lai, T.; Myers, R., H.; Wou, W., (1991): *A Tragic Beginning: The Taiwan Uprising of February 28*. Stanford: Stanford University Press.,

⁶³ KMT to boycott 228 Incident law, at: <http://www.chinapost.com.tw/news/2007/12/03/133280/p2/KMT%2Dto.htm> (03.12.2007).

⁶⁴ Bakešová, Fürst, Heřmanová: *Dejiny Taiwanu*, s. 100.

⁶⁵ Neboli však ochotní na invázií ako takej sa podieľať.

⁶⁶ Bakešová, Fürst, Heřmanová: *Dejiny Taiwanu*, s. 101-102.

Keď v roku 1950 Severná Kórea napadla Južnú Kóreu, prezident Truman opustil laxný postoj k Taiwanu v kontexte studenej vojny⁶⁷ intervenoval vyhlásil Taiwanskú úžinu neutrálnymi vodami a vyslal siedmu flotilu, aby „neutralizovala“ Taiwanskú úžinu.⁶⁸

Uvedomujúc si rozširovanie komunizmu v regióne, vyslaním siedmej flotily znemožnil prezident Truman ČĽOA dobiť Taiwan. Pôvodne USA nemali v pláne brániť Kuomintang na Taiwane pred ČĽR, no pre zmenenú situáciu v regióne, bol tento krok logický, umožňujúc USA využívať periférnu stratégiu. Vzhľadom na neskoršie vyslanie „čínskych dobrovoľníkov“ na podporu Severnej Kórey, sa len potvrdilo, že ČĽR nezostane v konflikte neutrálna a že neutralizovanie Taiwanskej úžiny a získanie oporného bodu v blízkosti Číny a Kórey bolo strategicky správne rozhodnutie. Taiwan sa tak z pôvodne strategicky nezaujímavého ostrova stal opäť pre svoju polohu v regióne zaujímavý. Podľa vyjadrenia generála Mac Arthura: sa stal „nepotopiteľnou lietadlovou loďou“ a ponorkovou základňou s možnosťou kontroly od Singapuru po Vladivostok.⁶⁹ Mac Arthur obnovil dohodu a rozšíril o vojenskej pomoci ROC z roku 1948. V roku 1951 bojaschopnosť armády ROC zdvojnásobila. Američania neboli so spolupráce s Čankajškom nejako nadšený⁷⁰ a príliš mu nedôverovali. Odmietli preto aj návrh, aby sa armáda ROC podieľala po fiasku na pevnine na vojne v Kórey.

Ďalším aktérom, ktorý profitoval politicky i hospodársky z Kórejskej vojny bolo Japonsko. Američania svoju pozornosť z okupácie Japonska plne preniesli na Kórejský konflikt. Mierová zmluva bola prostriedok ako štandardizovať vzťahy s Japonskom a ukončiť jeho okupáciu.⁷¹ V mierovej zmluve podpísanej v San Franciscu⁷², ktorá vstúpila do platnosti v 28 apríla 1952 a zároveň v Zmluve z Taipei⁷³ sa Japonsko formálne vzdáva Formosy (Taiwanu) a Pescador (Peng-hu) a ruší všetky zmluvy s Čínou z pred roku 1942. Obe zmluvy však

⁶⁷ Pripomeniem dobový kontext: Trumanova doktrína ako aj teória zadržiavania Georga Kennana.

⁶⁸ Lim, R. (2003): *The Geopolitics of East Asia: The Search for Equilibrium*. New York: Routledge, s.89.

⁶⁹ Bakešová; Fürst; Heřmanová: *Dejiny Taiwanu*, s. 102.

⁷⁰ Tým, že bol nútený sa stiahnuť z pevniny Američania už nemohli v Číne aplikovať politiku otvorených dverí.

⁷¹ Američania si ponechali v Japonsku vojenské základne a ich vojenská prezencia sa teda v Japonsku neukončila, no Japonsko získalo znovu medzinárodnú subjektivitu.

⁷² Na základe ktorej sa ukončil status Japonska ako okupovaného štátu. Pozri aj: Lábus D., Sýkora. J. (2006): *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, s. 275.

San Francisco Peace Treaty, at:

http://www.uni-erfurt.de/ostasiatische_geschichte/texte/japan/dokumente/19/19510908_treaty.htm (08.12.2007)

⁷³ Treaty of Peace between the Republic of China and Japan, at: <http://www.taiwandocuments.org/taipei01.htm> (29.02.08)

neuvádzajú, kto tieto ostrovy ovláda, z dôvodu pokračujúcej čínskej občianskej vojny a pre nejednotnosť veľmocí vo vzťahu k čínskym štátom.⁷⁴ Stúpenci Taiwanskej nezávislosti uvádzajú tento fakt pre obhájenie práva na sebaurčenie, vychádzajúc z interpretácie, že Taiwanský ľud je prirodzeným držiteľom suverenity nad Taiwanom. Taiwan však nebol daný do zverenectva OSN, teda sa nedá považovať za mandátne územie. Táto interpretácia je iste sporná no ako predstavitelia KS Číny ako aj KMT sa zhodnú na tom, že podľa týchto zmlúv ako aj na základe Káhirskej deklarácie sa ostrovy vrátili Číne, iste že je možné diskutovať ktorému čínskemu štátu, no tieto dve zmluvy skôr vypovedajú v prospech čínskej suverenity nad Taiwanom ako v prospech Taiwanskej nezávislosti.

I. a II. Kríza v Taiwanskej úžine

Krátko po prevzatí úradu v januári 1953, prezident Dwight Eisenhower, v reakcii na ukončenie Kórejskej vojny ukončil americkú námornú blokádu Taiwanu. S odsunom americkej vojenskej prezencie v Taiwanskej úžine, Čankajškovi sa tak rozviazali ruky na zintenzívnenie príprav na dobitie pevniny. Počas Augusta 1954 autorizoval presun vojsk na opevnené ostrovy Kinmen a Matsu. Napriek varovaniu Washingtonu Mao nariadil bombardovanie týchto ostrov v september 1954 za cieľom „oslobodenia“ Taiwanu. USA so znepokojením vnímali tento vývoj a zvažovali, ako danú situáciu vyriešiť.⁷⁵ Na koniec sa Eisenhower rozhodol pre diplomatickú cestu. V januári 1955 prijal kongres Formozskú rezolúciu, ktorá zaväzovala USA brániť Taiwan pred komunistickou inváziou. Po prijatí rezolúcie nasledovala séria nepriamych rokovaní medzi USA a ČĽR v ktorých ČĽR súhlasila s ukončením bombardovania ostrovov Kinmen a Matsu. Na základe týchto rokovaní bola v máji 1955 prvá kríza v Taiwanskej úžine zažehnaná.

Zlomovým bodom vývoja čínsko-taiwanských vzťahov bol rok 1950. Na jednej strane Čínska ľudová republika (ČĽR) podpisuje spojeneckú zmluvu so ZSSR a Čínska republika na

⁷⁴ V tejto dobe ČĽR uznali ZSSR a aj Veľká Británia (6. Januára 1950 - Foot, R., Swire, J., (1997): *The Practice of Power: US Relations with China since 1949*, Oxford University Press, s. 25) z praktických dôvodov, aby zabezpečila bezpečnosť Hongkongu. Spojné štáty stáli na strane ROC. Z toho dôvodu neboli reprezentanti ČĽR ani ROC k mierovej zmluve zo San Francisca prizvaní. Pripomína to našu mníchovskú skúsenosť o nás, bez nás.

⁷⁵ Mimo iného zvažovali aj použitie nukleárnych zbraní na ukončenie konfliktu v regióne. V roku 1954 vzniká v rámci politiky zadržovania komunizmu vzniká SEATO.

Taiwane (ROC) od obnovenia vzťahov s USA⁷⁶ obnovuje a rozširuje dohodu s USA z roku 1948. Obidve čínske politické entity tak v prvej polovici 50-tych rokov minulého storočia plne integrujú do systému studenej vojny. Čo sa týka ROC tak tento štát zostal v zóne vplyvu USA od roku 1950 do súčasnosti. USA sú (boli minimálne do roku 1979) jedinou reálnou garanciou bezpečnosti ROC.⁷⁷ Podpísaním Čínsko-americkej zmluvy o vzájomnej obrane 2. decembra 1954 medzi ROC a USA, ktorá vstúpila do platnosti 3. marca 1955 oficiálne ukotvil postavenie ROC v systéme studenej vojny.⁷⁸

Táto zmluva zahrňovala obranu Taiwanu a Pescadorských ostrovov, nezahrňovala pôvodne Kinmen a Matsu⁷⁹, ale aj zároveň neumožňovala ROC začať vojenskú kampaň proti pevnine, pretože zmluva zahŕňala len obranu Taiwanu a Pescadorských a Spojené štáty sa v nej nezaväzovali vojensky podporiť ROC v jednostrannej vojenskej akcii ergo nevyjadrovala vojenskú podporu na útok proti pevnine a mala čisto obranný charakter. Dalo by sa povedať, že táto zmluva je počiatkom statusu quo medzi ROC a ČĽR. Teda počas trvania KMT režimu nemohla armáda KMT zaútočiť na Taiwan a ani Ľudovo oslobodzovacia Armáda (ČĽOA) nemohla dobiť Taiwan. Diplomatically táto zmluva dávala ROC vonkajšiu legitimitu ako jediného zástupcu Číny v OSN⁸⁰ až do počiatku 70-tých rokov.

Čankajšek sa snažil Američanov presvedčiť, aby podporili jeho plány na inváziu na pevninu. Tí to ale opakovane odmietli.⁸¹ CIA podporila akcie KMT agentov Tibete no KMT a Američania mali s Tibetom rozdielne zámery. KMT boli zato, aby Tibet zostal súčasťou Číny rovnako, ako komunisti, kým Američania uvažovali o jeho plnej nezávislosti. ČĽR nakoniec Tibet vojensky obsadila a činnosť KMT a Američanov skončila neúspešné. Rovnako neúspešne

⁷⁶ Tie sa po opustení ROC Nankingu prerušili.

⁷⁷ Toto tvrdenie širšie rozvediem v tejto a nasledujúcej podkapitole.

⁷⁸ Mutual Defense Treaty between the United States of America and the Republic of China, at: http://usinfo.org/sino/dtreaty_e.htm (18.8.2007).

⁷⁹ Opätovne sa prejavila sila Čankajškovej diplomacie a nakoniec si zahrnutie Kimmen a Matsu na Američanoch dodatočne vymohol. ROC podobne ako Japonsko k obrane USA nejako významne neprispeli, no tieto zmluvy jasne ukazovali zónu vplyvu USA.

⁸⁰ Na dôkaz toho, že to USA brali s uznaním ROC v tej dobe pre ideologické dôvody vážne, pripomeniem zrušenie pôžičky Egyptu Svetovou Bankou na budovanie Asuankej priehrady (Aswan Dam) na popud USA, pretože Egypt si „dovolil“ uznať ČĽR na Bandungskej konferencii. Že ČĽR uznávala aj Veľká Británia spojenec USA a zakladajúci člen NATO, to USA asi až tak neprekážalo.

⁸¹ Jednak sa do Čínsko-Sovietskej roztržky sa nechceli do oficiálneho spojenca ZSSR pustiť, potom vzhľadom na situáciu vo Vietname sa oplatilo mať s ČĽR dobré vzťahy a využívať Sovietsko-čínske napätie v regióne vo svoj prospech.

skončil pokus destabilizovať ČĽR útokmi jednotiek KMT z Bramy na provinciu Yunnan v rokoch 1951 - 1961.⁸²

Situácia sa začína meniť na pevnine, keď po smrti Stalina sa vzťahy začnú medzi Sovietmi a Číňanmi postupne zhoršovať. V rokoch 1956 a 1957 Mao zmenil svoju stratégiu a vyjadril túžbu po dosiahnutí mierového ukončenia konfliktu s KMT napriek Čankajškovej neochote odstrániť jednotky zo súostroví Kinmen a Matsu. V roku 1958, napätie v Taiwanskej úžine pokračovalo. Vedenie ČĽR bolo znepokojené so zvýšenou mierou zainteresovanosti USA v oblasti, rovnako bolo aj nespokojné z neúspechu zo zmierlivej politiky, preto sa rozhodlo pre tvrdší postoj. Ďalším faktorom, ktorý zrejme prispel k takémuto postoju, bola úvaha, že prípadne vojenské pripojenie Taiwanu by sa dalo využiť propagandisticky na zvýšenie morálky domáceho obyvateľstva pre Maovu politiku.

Mao nariadil v auguste 1958 bombardovanie súostrovia Kinmen. USA odpovedali vyslaním flotily do Taiwanskej úžiny. Druhá kríza v Taiwanskej úžine sa skončila v októbri 1958, keď vláda ČĽR súhlasila, že ukončí bombardovanie súostrovia Kinmen. Druhá kríza v Taiwanskej úžine opätovne potvrdila status quo. Pre ďalšie desaťročie síce pre obe strany platilo, že deklarovali v prípade ČĽR, že oslobodia Taiwan a KMT režim na Taiwane, že sa vráti na pevninu, no tieto vyjadrenia mali skôr propagandistický charakter, pretože od Druhej krízy v Taiwanskej úžine sa obidve strany nachádzali z vojenského hľadiska v patovej situácii.⁸³

Záver

Vývoj vzťahov v Taiwanskej úžine od prvých počiatkov čínskeho osídlenia čínskym obyvateľstvom Taiwanu, vykazoval rôznu dynamiku. Rovnako sa vnímanie Číny menilo od veľmi pasívne, k veľmi aktívnemu záujmu o Taiwan, pre jeho strategickú dôležitosť. Okrem strategickej dimenzie, je Taiwan pre ČĽR emotívnym symbolom. Taiwan je posledným územím od obdobia čínskej občianskej vojny, ktoré ČĽR fyzicky priamo nespravuje.

⁸² Vláda ROC nakoniec rozhodla, že svoje jednotky z Bramy presunie na Taiwan. Na Taiwan sa ich v skutočnosti vrátila nepatrná časť, zvyšné jednotky sa presunuli do Zlatého trojuholníka, kde od 60-tych rokov minulého storočia administrujú miestnu produkciu ópia a heroínu. Kaufman, V. S., *Trouble in the Golden Triangle: The United States, Taiwan and the 93rd Nationalist Division, The China Quarterly*, 166, Cambridge University Press, June, 2001 (s. 440-456).

⁸³ Bakešová; Fürst; Heřmanová: *Dejiny Taiwanu*, s. 144.

Štúdiá poukázala na rozdielny historický a mocenský vývoj na oboch stranách Taiwanskej úžiny. Pri analýze súčasných vzťahov v taiwanskej úžine nemožno opomenúť ani ideový a kultúrny rozdielny vývoj v kontinentálnej Číne a na Taiwane (pokiaľ len zoberieme rozdielnosť používania čínskeho písma – simplifikovaného na pevnine a tradičného na Taiwane). Rovnako i vplyv japonskej kolonizácie zanechal silné politické a kultúrne dedičstvo. Od konca kórejskej vojny nemožno ani opomenúť mocenský vplyv USA a záujem USA v tomto regióne a postoje tejto veľmoci danom regióne, ktoré prešli rôznymi ideovými a ideologickými zmenami.

Súčasný čínsko-taiwanský vzťah nemožno vnímať bez historického a širšieho regionálneho kontextu. Vzťah Japonska k Taiwanu, jednak ako svojej bývalej ukážkovej kolónii má nielen strategický no i emotívny charakter. Rovnako i vo vystúpeniach súčasných taiwanských politikov (najmä medzi stúpenkami taiwanskej nezávislosti) možno vnímať emotívnu väzbu na Japonsko.

Obdobie vývoja čínsko-taiwanských vzťahov do 60-tych rokov minulého storočia vytvorilo z vojenského hľadiska určitý status quo, ktorý pretrváva, ako dedičstvo čínskej občianskej vojny a studenej vojny do súčasnosti, preto si toto obdobie zasluhuje pozornosť a hlbšie skúmanie pre pochopenie súčasného diania v Taiwanskej úžine.

Literatúra

Printové sekundárne zdroje

Bakešová I. (2001): *Čína v 20. storočí, I.diel*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

Bakešová I.; Fürst R.; Heřmanová Z. (2004): *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN.

Buruma, I.; Taiwan's New Nationalists: *Democracy with Taiwanese Characteristics*. In: Foreign Affairs Volume 75, Number 4, July – August, 1996

Čáky, M. (2005): *Politický vývoj v novodobej Číne*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda.

Chen, K.,H. ; Cann, H.,Chen, T.C. et al. (1985): *Genetic markers of an aboriginal Taiwanese population*, American Journal of Physical Anthropology, Volume 66, Issue 3.

- Chu, Y.; Lin, J. (2001): *Political Development in 20th-Century Taiwan: State-Building, Regime Transformation and the Construction of National Identity*, The China Quarterly, No. 165.
- Fairbank, J. F. (1998): *Dejiny Číny*. Praha: NLN.
- Foot, R.; Swire, J. (1997): *The Practice of Power: US Relations with China since 1949*, Oxford University Press.
- Kaufman, V. S., *Trouble in the Golden Triangle: The United States, Taiwan and the 93rd Nationalist Division*, *The China Quarterly*, 166, Cambridge University Press, June, 2001.
- Kennedy, P., (1989): *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York: Lexington Books.
- Kissinger, H. (2001) *Asia: World in Balance*. The American Spectator, Summer Reading Issue.
- Klíma, J. (1996): *Dějiny Portugalska*. Praha: NLN.
- Lábus D., Sýkora. J.; (2006): *Dějiny Japonska*. Praha: NLN.
- Lai, T.; Myers, R., H.; Wou, W., (1991): *A Tragic Beginning: The Taiwan Uprising of February 28*. Stanford: Stanford University Press.
- Lim, R. (2003): *The Geopolitics of East Asia: The Search for Equilibrium*. New York: Routledge.
- Lin, C.,P. (1988): *China's Nuclear Strategy – Tradition within Evolution*. Toronto: American Enterprise Institute, Lexington Books.
- Roy, D. (2003): *Taiwan: A Political History*. Cornell University Press
- Sun Tzu (2005): *The Art of War*, The Project Gutenberg eBook, [eBook #132].
- Zhang, Y. (1998): *Zhonghua Minguo shigao*, Taipei, Lian jing.

Elektronické primárne zdroje

- Mutual Defense Treaty between the United States of America and the Republic of China, at:
http://usinfo.org/sino/dtreaty_e.htm (18.8.2007).
- San Francisco Peace Treaty, at: http://www.uni-erfurt.de/ostasiatische_geschichte/texte/japan/-dokumente/19/19510908_treaty.htm(08.12.2007).
- Treaty of Shimonoseki, at: <http://www.taiwandocuments.org/shimonoseki01.htm> (09.12.2007)
- Treaty of Peace between the Republic of China and Japan, at:
<http://www.taiwandocuments.org/taipei01.htm> (29.02.08)

Elektronické sekundárne zdroje

Chronology of Historic events, at: <http://203.192.15.114/web/webportal/W5026683/Uadmin/-A5113526.html> (21.02.07).

Gluck, C., *Anniversary of deadly Taiwan riot*, at: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/6400879.stm> (27.02.2007).

Imperial China Database, at: <http://www.ibiblio.org/chinesehistory/contents/06dat/bio.1imp.html> (20.02.07).

KMT to boycott 228 Incident law, at: <http://www.chinapost.com.tw/news/2007/12/03/133280/-p2/KMT%2Dto.htm> (03.12.2007).